

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.01.4>**ПРАВО НА ОСВІТНЮ АКАДЕМІЧНУ СВОБОДУ В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЧНИХ ЗАГРОЗ СУЧАСНОСТІ****THE RIGHT TO EDUCATIONAL ACADEMIC FREEDOM IN THE CONTEXT OF MODERN PANDEMIC THREATS****Жаровська І. М.,***доктор юридичних наук, професор,**професор кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права**Національного університету «Львівська політехніка»**<https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>*

Стаття присвячена порушенню прав людини під час сучасної пандемії 2020. Пандемія COVID-19 продемонструвала ряд вагомих загроз серед яких права на освіту та права на академічну освітню свободу як на початковому, так і вищому професійному рівні. Першочерговим недоліком слід вважати дискримінацію в цій сфері. Зокрема вказане зумовлене проблемами з точки зору змісту, методу та справедливої оцінки виконаного завдання, і цілком реальна небезпека того, що деякі суб'єкти освітнього процесу потраплять у невідгдане становище через певні фонові, опосередковані явища.

Вказано, що після пандемії COVID-19, органи державної влади отримають нову функцію, а саме будуть складати відповідальну сферу забезпечення права на освіту шляхом стимулювання школи та установи для адаптації свого викладання та навчання при нових обставинах, підтримуючи їх у цій справі та шляхом розробки рамок що підтримання освітніх послуг у сферах, які особливо зазнають впливу економічної та соціальної пандемії.

Доведено, що толерантність до двозначності, навички автономного навчання та аналітичне та критичне мислення є одними з компетенцій у моделі може допомогти учням адаптуватися до невизначеності нинішньої та майбутньої криз конструктивно та інноваційно, уникаючи підводних каменів, радикалізації, що веде до насильства або авторитарної тенденції.

Вагому роль відіграють також й невикористані можливості. Інформаційне суспільство щодо цифрового життя дітей протягом останнього десятиліття було спрямована головним чином на їхню безпеку та захист у цифровому середовищі, а не на їх розширення можливостей через освіту або набуття компетенцій для активної участі в цифровому суспільстві.

Ключові слова: право на освіту, права людини, пандемічні загрози, академічна свобода, демократія.

The article focuses on human rights violations during the current pandemic of 2020. The COVID-19 pandemic has demonstrated a number of significant threats, including the right to education and the right to academic freedom of education at both the primary and higher professional levels. Discrimination in this area should be considered a primary shortcoming. In particular, this is due to problems in terms of content, method and fair assessment of the task, and the very real danger that some subjects of the educational process will be disadvantaged due to certain background, indirect phenomena.

It is stated that after the COVID-19 pandemic, public authorities will have a new function, namely to be responsible for ensuring the right to education by encouraging schools and institutions to adapt their teaching and learning to new circumstances, supporting them in this matter and developing a framework to support educational services in areas particularly affected by the economic and social pandemic.

It has been proved that tolerance of ambiguity, autonomous learning skills and analytical and critical thinking are some of the competencies in the model that can help students adapt to the uncertainties of current and future crises constructively and innovatively, avoiding pitfalls and radicalization, leading to violence or authoritarianism.

Unused opportunities also play an important role. The information society on children's digital lives over the last decade has focused primarily on their safety and security in the digital environment, rather than to expand their capabilities through education or the acquisition of competencies for active participation in the digital society.

Key words: right to education, human rights, pandemic threats, academic freedom, democracy.

Постановка проблеми. Всеохоплююча, навіть експансивна та якісна освіта має важливе значення для особи та суспільства. Потенціал в академічному та професійному плані та як по-

інформовані, активні громадяни у відповідних демократіях – це вагома потреба суспільства, але безсумнівно, що вплив пандемії COVID-19 ускладнив це досягати.

Поява нового вірусу означає, що наше розуміння форм передачі, імунітету, тяжкості, клінічних особливостей та факторів ризику зараження все ще обмежене. Дослідження ВООЗ можуть бути адаптовані до місцевих умов і швидко впроваджені для збору достовірних даних про ключові епідеміологічні параметри для розуміння, реагування та контролю пандемії COVID-19.

Проте незважаючи на загрози пандемічного характеру у сфері охорони здоров'я, найбільша криза все ж існує в правовому забезпеченні прав людини. Одною, що найбільш постраждала – це освітянська сфера. І нам слід говорити не тільки про освітян шкільного характеру, але й про професійну освіту. Пандемія COVID-19 здійснила на безпрецедентний тиск на освіту та системи навчання у всьому світі. Це принесло серйозні зміни в процес навчання, освіти, науки, спілкування. Це вплинуло на учнів учнів, студентів, їх сім'ї, вчителів, тренерів, а також на широке суспільство.

Стан дослідження. Останнім часом значно актуалізувався розгляд питання правової політики держави. Зокрема деякі аспекти тематики розглядали як корифеї правової науки, зокрема представників української та зарубіжної юриспруденції, серед В. Кудрявцев, А. Колодій, О. Лавринович, А. Малько, Л. Шипілов, О. Тодика, так і молоді науковці О. Руданецька, В. Тернавська, О. Оболенський, С. Лукін та інші. Проте, пандемічні загрози у сфері прав людини принесли безліч нових проблем та площадок для наукової правової дискусії.

Метою статті є дослідження права на освітню академічну свободу в контексті пандемічних загроз сучасності.

Виклад основного матеріалу. Негайна реакція Європи 2020 передбачала екстремальне блокування та закриття кордонів. Слід вказати, що вказану проблему країни долали солідарно. Проте реакція громадянського суспільства була ще більш блискучою – воно дуже поспіхом, практично за лічені дні налагодило працю та навчання вдома технічними засобами.

В Дорожній карті дій Ради Європи (практично моніторинговому звіті щодо викликів пандемії) справедливо зазначається, що «європейські викладачі та студенти, адміністративні та інші працівники освіти, керівники шкіл та вищих навчальних закладів, а також батьків здійснили надзвичайні зусилля, щоб подолати безпосередні виклики кризи COVID-19. Вони відреагували швидко, грамотно та креативно, іноді їхні ідеї йшли перед неможливими шансами» [1].

Також тут слід вказати на позитиви аспекту децентралізації. Саме органи місцеві влади та

освітянські публічні органи на місцях тали барометром для впровадження інноваційних методів освітнього процесу. Жодна система охорони здоров'я, та жодна національна сфера не була готова до викликів пандемії. Проте, щодо справедливості слід зазначити, що фахівці ще з десятиріччя тому попереджали про можливі масові трансформації пандемічного характеру.

Все ж таки повертаючись до переваг децентралізованої форми устрою зазначимо, що кантони (райони) діяли відповідно до ситуації в кожній місцевій громаді. Вони відповіли згідно ситуація в кожній школі чи університеті, з деякими добре підготовленими для переходу на онлайн-навчання та дуже швидко створили платформи та інші організаційні фактори для здобуття навиків їх використання. Вони відповіли за способи, форми пристосування до віку учнів, підтримку батьків, а також особливості кожного рівня і напрямку освіти.

Після пандемії COVID-19, отримує нову функцію, органи державної влади будуть складати відповідальну сферу забезпечення права на освіту шляхом стимулювання школи та установи для адаптації свого викладання та навчання при нових обставинах, підтримуючи їх у цій справі та шляхом розробки рамок що підтримання освітніх послуг у сферах, які особливо зазнають впливу економічної та соціальної пандемії.

Державна влада також зобов'язана буде створити обнадійливі умови міжнародного співробітництва та практичної міжнародної співпраці в той час, коли міжнародні подорожі є предметом особливих обмежень та значно зниженої пропозиції, особливо коли можуть знадобитися вимоги давно забутих на теренах європейського співтовариства студентських віз, а також включення студентів, які навчаються до змішаного та онлайн-навчання.

Міжнародне співтовариство виступає за розуміння закладами освіти сутності стандартів якісної освіти, який враховуються цілі, які повинна виконувати освіта і які бачить стосовно систем освіти школи та університети. З цієї точки зору, якісна освіта повинна надати всеохоплюючий та забезпечувальний доступ до навчання. Особливо вказане стосується з особливо вразливих груп та пристосування відповідно до їх потреб. Крім того, це повинно забезпечувати безпеку та ненавильницьке навчальне середовище, в якому права всіх поважаються та розвиваються, у тому числі приділено увага кожному студенту з особливими талантами та розумовими та фізичними здібностями у повному обсязі. У останню чергу, це сприяє формуванню поваги до прав людини та соціальної справедливості в навчальному середовищі, яке визнає всі навчальні та соціальні потреби.

Звернемося до медичного критерію – пандемія особливо вражала осіб літнього віку, тому найпо-

ширеніша група студентів та учнів те перебувала у зоні ризику. Наразі дані свідчать, що діти у віці до 18 років становлять близько 8,5% зареєстрованих випадків, серед них порівняно мало смертей порівняно з іншими віковими групами та зазвичай легким перебігом захворювання. Проте медичний критерій не вказує на потребу вжиття всіх необхідних засобів передбачених ВООЗ та національними медичними інституціями.

Одним з найбільш дискутованих медико-правовим фактором є носіння медичних масок, які прямо не застерігають від захворювання. Зокрема ВООЗ вказує, що діти віком до 5 років не повинні вимагати носіння масок. Для дітей у віці від шести до 11 років до рішення про використання маски слід застосовувати підхід, заснований на оцінці ризику, враховуючи: інтенсивність передачі інфекції в районі перебування дитини та дані про ризик зараження та передачі інфекції у цій віковій групі; вірування, звичаї та поведінку; здатність дитини дотримуватися правильного використання масок та наявність нагляду дорослих; потенційний вплив носіння маски на навчання та розвиток; додаткові міркування, такі як спортивні заходи або для дітей з обмеженими можливостями або основними захворюваннями. Діти та підлітки від 12 років повинні дотримуватися національних рекомендацій щодо масок для дорослих. Вчителі та допоміжний персонал можуть знадобитися в масках, коли вони не можуть гарантувати принаймні 1-метрову відстань від інших або якщо в районі широко поширена передача [2].

Першочергово слід акцентувати на новітніх аспектах дискримінації. Це представляє проблеми з точки зору змісту, методу та справедливої оцінки виконаного завдання, і цілком реальна небезпека того, що деякі суб'єкти освітнього процесу потраплять у невідгідне становище через певні фонові, опосередковані явища. Проблема полягає у тому, що це не просто короточасна незручність: вона створює цілком реальну небезпеку створення та розширення структурної ізоляції та нерівності, що призведе до неадекватного оцінювання та зловживання правом. Хоча проблема навіть не тільки в об'єктивності оцінювання, кільки у можливості рівного доступу здобувачів освіти з погляду технічного забезпечення.

Толерантність до двозначності, навички автономного навчання та аналітичне та критичне мислення є одними з компетенцій у моделі може допомогти учням адаптуватися до невизначеності нинішньої та майбутньої криз конструктивно та інноваційно, уникаючи підводних каменів, радикалізації, що веде до насильства або авторитарної тенденції.

Академічна свобода та інституційна автономія стають все більш важливими складовими розвитку демократії. У той же час на ці фундаментальні

демократичні цінності чиниться тиск у багатьох країнах.

Співвідношення між академічною свободою, інституційною автономією та демократією є фундаментальним: навряд чи можна собі уявити, що вони могли б існувати в суспільстві, не заснованому на демократичних принципах, а демократія збагачується, коли вищі навчальні заклади працюють на цій основі. Вищі навчальні заклади повинні бути пройняті демократичною культурою, а це, у свою чергу, сприяє просуванню демократичних цінностей у широкому суспільстві [3].

Міжнародне співтовариство має синергетичні та прогностичні основи побудови. Вони продовжуватимуть допомогу державам-членам зміцнити свій потенціал, системи освіти для забезпечення компетентності, освіти для демократичної культури. Плани у середній та довгостроковій перспективі міжнародної спільнотою виокремлено потребу у впровадженні наступних засобів:

- методологічні та організаційно-педагогічні засоби для викладачів та учнів щодо усвідомлення своєї компетенції;
- створення мережі Демократичних шкіл, підтримка та об'єднання прикладів відповідної практики в Інтернеті чи поширення гібридної практики надання освіти під час кризи;
- розробка модульних навчальних пакетів, що включатиме освітні відповіді суспільства на виклики та кризові ситуації;
- розробка новітнього планування відповідно до навчальних національних та регіональних програм.

До речі вказане стосується не тільки загроз пандемічного характеру, але й вагомих проблем сучасності, зокрема кібер-залякування, фейкові новини, доступність та недоліки роботі в замкнутому режимі тощо.

Освіта для демократії є одним з пріоритетним, проте є розумово-ментальні цілі не загальної освіти, а освіти з якісним спрямуванням. Це допомагає молодим людям бути сильнішими та більше впевнені у контролі свого життя у тому числі як поза інтернетом, та і в інформаційному глобалізованому суспільстві. Демократія, освіченість більшість суб'єктів політико-правового життя виступає оплотом проти насильства, расизму, екстремізму, ксенофобії, дискримінації та нетерпимості.

Пандемічна загроза продемонструвала ряд недоліків. Серед них не тільки дискримінація за технічною ознакою, але й невикористані можливості. Інформаційне суспільство щодо цифрового життя дітей протягом останнього десятиліття було спрямована головним чином на їхню безпеку та захист у цифровому середовищі, а не на їх розширення можливостей через освіту або набуття компетенцій для активної участі в цифровому суспільстві.

Однак підтримка дітей та молоді щодо безпечної, ефективної, критичної та відповідальної участі у світі, наповненому соціальними медіа та цифровими технологіями, стала пріоритетом для освітян у всьому світі. Поняття цифрового громадянства еволюціонувало, щоб охопити цілий ряд компетенцій, властивостей та поведінки, які використовують переваги та можливості, що надаються в Інтернеті, одночасно формуючи стійкість до потенційної шкоди.

Для вирішення проблеми Керівний комітет з питань освітньої політики та практики Ради Європи ще у до пандемічного світі в 2016 році запустив новий міжурядовий проект під назвою «Освіта у сфері цифрового громадянства» [4]. Мета цього проекту переробити роль, яку відіграє освіта, дозволяючи всім дітям набутти необхідних компетенцій як цифрові громадяни, брати активну та відповідальну участь у демократичному суспільстві, в режимі офлайн або в Інтернеті [5].

Висновок. Пандемія COVID-19 продемонструвала ряд вагомих загроз серед яких права на освіту та права на академічну освітню свободу як на початковому, так і вищому професійному рівні. Першочерговим недоліком слід вважати дискримінацію в цій сфері. Зокрема вказане зумовлене проблемами з точки зору змісту, методу та справедливої оцінки виконаного завдання, і цілком реальна небезпека того, що деякі суб'єкти освітнього процесу потраплять у невідгдане становище через певні фонові, опосередковані явища.

Вагому роль відіграють також й невикористані можливості. Інформаційне суспільство щодо цифрового життя дітей протягом останнього десятиліття було спрямована головним чином на їхню безпеку та захист у цифровому середовищі,

а не на їх розширення можливостей через освіти або набуття компетенцій для активної участі в цифровому суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marking the Right to Education a reality Times of COVID-19. A Roadmap for Action on the Council of Europe education response to COVID-19. URL: <https://rm.coe.int/making-the-right-to-education-a-reality-in-times-of-covid-19-a-roadmap/16809fee7b>
2. Coronavirus disease (COVID-19): URL: www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-schools
3. Council of Europe in podcast on academic freedom, institutional autonomy, and the future of democracy. 2021, January 9. URL: https://www.coe.int/en/web/education/newsroom/-/asset_publisher/ESahKwOXIcQ2/content/it-just-takes-10-minutes-unesco-council-of-europe-online-survey-student-voice-during-the-pandemic?inheritRedirect=false&redirect=https://www.coe.int/en/web/education/newsroom?p_p_id=101_INSTANCE_ESahKwOXIcQ2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_count=1
4. Digital Citizenship Education Project. URL: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/digital-citizenship-education-project>
5. The Council of Europe's action with regard to the digital life of children over the last decade has been aimed mainly at their safety and protection in the digital environment rather than their empowerment through education or the acquisition of competences for actively participating in digital society. URL: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education>